ASOS JOURNAL
The Journal of Academic Social Science

Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl: 6, Sayı: 66, Mart 2018, s. 84-92

Yayın Geliş Tarihi / Article Arrival Date
12.01.2018

Yayınlanma Tarihi / The Publication Date
15.03.2018

Yrd. Doç. Dr. Tolga KABAŞ
Çukurova Üniversitesi, İİBF, Iktisat Bölümü
tkabas@cu.edu.tr

TÜRK TOPLUMU PERSPEKTİFİNDEN ALMAN VE AMERİKAN MODERNLEŞMESİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Öz

İngiltere ve Amerika gibi ülkelerde gelişme ve modernleşme burjuvazinin yükselişiyle ve liberal demokratik değerlerin kurumsallaşmasıyla gerçekleşmiştir. Almanya'da ise milli burjuvalar önderlik yapabilecek ve devrim yapabilecek kadar güçlü değildi. I. ve II. Dünya Savaşı öncesinde Amerika'da ekonomik bireycilik baskın haldeyken, Almanya'daki modernlik bürokratik, militaristik ve feodal özellikler taşımıştır. Türk toplumunda modernleşme ise Tanzimat Reformuyla başlamıştır. Ancak, Almanya ve Japonya gibi Türk toplumunda da sanayi ve demokrasi devrimini gerçekleştirecek milli burjuvazi sınıflar bulunmamaktaydı. Türkiye Müslüman bir ülke olarak son yıllarda Avrupa'da ve Dünya'da en hızlı büyüyen ve gelişen ülkeler arasına girmektedir. Dolayısıyla, Türkiye'nin ekonomideki başarısının arkasında önemli bir faktör olarak İslam inanç sisteminin, Türk kültürünün ve geleneğinin olduğu görülmektedir. Türk toplumun sahip olduğu tarihsel, kültürel ve geleneksel kodlar ekonomide daha yüksek büyümeye ve kalkınmaya yol açmaktadır. Son yıllarda Türk toplumu modern dünyada kendi kimliğini bulmak ve geliştirmek için büyük bir mücadele vermektedir. Önümüzdeki birkaç yıl içerisinde Türkiye'nin başarılı bir model olarak yüksek gelirli ülkeler arasına da katılacağı tahmin edilmektedir.

Anahtar kelimeler: Kültür, Modernleşme, Kapitalizm, Sosyal Ekonomi

EVALUATION OF GERMAN AND AMERICAN MODERNIZATION FROM THE PERSPECTIVE OF TURKISH SOCIETY

Abstract

Economic development and modernization of Britain and US were realized by the emergence of middle classes and institutionalization of liberal democratic values. However, in Germany middle classes were not powerful enough to become a leader social class and make a revolution. Before I. and II. World War economic individualism was dominant in US, however the modernity in Germany resembled bureacratic, militaristic and feodal properties. In Turkish society, the modernization process began with Tanzimat Reform. Likewise Germany and Japan, in Turkish society there were no middle classes to realize the industrial and democracy revolutions. In recent years, Turkey as a Muslim country is accepted as one of the fastest growing countries among EU and World economy. Behind this economic miracle, there are non-economic factors like Islam religion, Turkish culture and traditions. The historical, cultural and traditional codes of Turkish society are contributing his growth and development performance. In recent years, Turkish society is struggling to find and improve its own identity in the modern World. In the following years, Turkey will be a high-income country with his succesful economic model.

Keywords: Culture, Modernization, Capitalism, Social Economy

1. GİRİŞ

İngiltere ve Amerika'nın tarihsel gelişmeleri düzgün ve ideal olarak gerçekleşmiştir. İngiltere ve Amerika gibi ülkelerde gelişme ve modernleşme burjuvazinin yükselişiyle ve liberal demokratik değerlerin kurumsallaşmasıyla gerçekleşmiştir. Talcott Parsons 20. yüzyılın ortalarında İngiltere ve Amerika'nın kalkınma deneyimlerini bir Modernleşme Teorisi haline getirmeyi başarmıştır. Parsons'ın Modernleşme Teorisi ile İngiltere'nin ve Amerika'nın kalkınma deneyimi 1950'lerden sonra tüm gelişmekte olan dünyaya en ideal kalkınma modeli olarak önerilmektedir. Bununla birlikte İngiltere ve Amerika'nın kalkınma deneyimi bireycilik ideolojisi üzerine kuruludur. İngiltere ve Amerika bireycilik ideolojisi ile çok başarılı olmuşlar ve kalkınmayı başarmışlardır. Parsons Modernleşme Teorisini oluşturuken Durkheim'ın "İşbölümü" kavramı ile Weber'in "Protestan Ahlakı" kavramlarını temel kavramlar olarak kullanmıştır. Parsons sosyal dayanışmanın bir toplumun varolması ve sürdürülmesi için önemli bir faktör olduğunun farkındadır. Parsons'a göre İngiliz ve Amerikan toplumunda sosyal dayanışmayı sağlayan temel kavramlar "İşbölümü" ve "Protestan Ahlakı" dır.

19. yüzyılın ortalarından itibaren hızlı sanayileşmenin ve rasyonelleşme sürecinin ortaya çıkardığı sosyal ve kültürel değişme Alman toplumunda Amerikan toplumuna göre daha büyük sarsıntılara yol açmıştır. Almanya'da milli burjuvalar önderlik yapabilecek ve devrim yapabilecek kadar güçlü değildi. I. ve II. Dünya Savaşı öncesinde Amerika'da ekonomik bireycilik baskın haldeyken, Almanya'daki modernlik bürokratik, militaristik ve feodal özellikler taşımıştır. Almanya'da milli bir burjuvazinin olmayışı devletin "tepeden-inmeci" ve zorlayıcı bir yöntem izlemesine yol açmıştır. Alman tarihindeki, kültüründeki ve geleneğindeki farklılıklar Almanya'daki rasyonelleşme sürecini Batı'da bulunan diğer ülkelere göre daha da yavaşlatmış ve zorlaştırmıştır. Modernleşmeyle Alman kültürü arasındaki uyumsuzluk bir anomiye yol

açarak Almanya'yı diğer Batılı ülkelerden farklı yapmıştır. Modernliğe, kapitalizme ve rasyonelleşme sürecine karşı çıkan Alman bireyleri geleneksel değerlerine daha bağımlı ve sadık hale gelmişlerdir.

Alman toplumunun sanayileşme ve rasyonelleşme süreci hakkında detaylı araştırmalar yapmış önemli bir sosyal bilimci de Max Weber'dir. Max Weber bir çok sosyal bilim dalında yazdığı önemli eserler ile Almanya'nın en önemli teorisyenlerinden birisi olarak kabul edilir. Weber ilk önce hukuk profesörü, sonra önemli bir ekonomist ve sonunda en tanınmış sosyologlardan birisi olmuştur. Ayrıca, Weber milli ekonomi alanında bölüm başkanlığı yapmıştır. Weber bireyciliği savunmasına rağmen, ekonomik liberalizm temsilcileri arasında değil, insani ve kültürel liberalizmin önemli temsilcileri arasında sayılır. Bunlara ilave olarak Max Weber Bismarck döneminden sonra yaşayan Almanya'nın en önemli siyasi teorisyeni olarak kabul edilir. Weber bir milli ekonomist olarak farklı sosyal sınıfların devletin siyasi çıkarlarına ne kadar hizmet ettiklerine göre bu sınıflarla ilgili önemli değerlendirmeler yapmıştır. Bu bağlamda, Weber Almanya'da sermayeyi ve emeği temsil eden sosyal sınıfların kendi ayakları üzerinde durabilmelerini ve ülkeyi yönetebilecek siyasi olgunluğa sahip olabilmelerini savunmuştur.

Türk toplumunda modernleşme ise Tanzimat Reformuyla başlamıştır. Ancak, Türk toplumunda da sanayi ve demokrasi devrimini gerçekleştirecek milli burjuvazi sınıflar bulunmamaktaydı. Bu görev yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti Devletine miras olarak kalmıştır. Türkiye'de ayakları yere sağlam basan, güvenilir ve rasyonel milli burjuvazi sınıfların bulunmamasından dolayı yıllarca devletçilik ideolojisi uygulanmak zorunda kalınmıştır. Ayrıca, yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti Devleti dini değil, moderrn seküler değerler üzerine kurulmuştur. Yeni kurulan Cumhuriyetin kuruluş ilkelerinin belirlenmesinde çok etkili olan, Cumhuriyetin kuruluş yıllarında dinde reform çalışmaları yapmış ve Atatürk'e bir çok konuda ilham kaynağı olmuş önemli bir kişi de Ziya Gökalp'dir. Gökalp'e göre Türk toplumunda aydın sınıflar ve iş dünyası kozmopolittir ve milli değildir. Türk aydınları bilim-din çatışmasına şartlanmışlardır. Türk aydınları millileşmek için halka gidecek, halktan değerleri alacak ve bu değerleri aldığı takdirde millileşecektir. Dolayısıyla, dine savaş açmanın hem eğitici hem de akılcı bir yaklaşım olduğu öne sürülemez. Türkiye'nin Batı ülkeleri gibi, özellikle İngiltere gibi, kendine dönüş yapması, milli ekonomisini kurması ve kendini kurtarması gerekir.

Bu bağlamda çalışmada Amerikan Modernleşme Teorisi ve Almanya'nın modernleşme süreci ve Max Weber'in görüşleri anlatılacaktır. Ayrıca çalışmada, Türk toplumunun modernleşmesi bağlamında Ziya Gökalp'in görüşlerine değinilecek ve Türk toplumu açısından değerlendirmeler yapılacaktır.

2. AMERİKA'NIN MODERNLEŞME TEORİSİ: TALCOTT PARSONS

Talcott Parsons'a göre modern toplumlar seküler toplumlardır ve modern toplumlardaki sekülerleşme süreci sosyoloji biliminin meşru bir şekilde kullanılmasını sağlar. Parsons Protestan (Hristiyan) değerleri yeniden tanımlayarak seküler bir forma kavuşturmuş, böylece oluşturduğu Modernleşme Teorisi ile Amerikan toplumundaki sosyal ve siyasi değişimi yönlendirmeye çalışmıştır(Best,2015:6). Parsons'ın Modernleşme Teorisi Durkheim'ın "İşbölümü" kavramı ile Weber'in "Protestan Ahlakı" kavramları üzerine kuruludur. Parsons'a göre toplumda sosyal dayanışmayı sağlayan temel kavramlar "İşbölümü" ve "Protestan Ahlakı" dır. Parsons'ın Modernleşme Teorisinin temsil ettiği en ideal ülkeler İngiltere ve Amerika'dır. Çünkü, Modernleşme Teorisi İngiltere ve Amerika'nın kalkınma deneyimine dayalıdır. Burada anahtar konu top-

lum gelişirken sosyal dayanışmanın nasıl sürdürülebileceği ve ekonomik gelişmenin devam etmesi için bu değerlerin nasıl üretileceğidir(Hass,2007:48-49).

1960'larda Harvard üniversitesinde Parsons'ın öğrencileri Amerikan toplumuyla ilgili inanılmaz bir iyimserlik içindeydiler. Öğrenciler "Amerikan Rüyasının" gerçekleştiğini ve Amerikan toplumunun her geçen gün daha iyiye gittiğini düşünmekteydiler. Amerikan toplumunda görülen kurumsallaşmış bireycilik, başarılı olma arzusu, kendini ifade etme isteği, anlam arayışı gibi Amerikan değerleri Parsons'un da eserlerinde ifade ettiği temel değerlerdi. Parsons bu değerlerin köklerinin Protestan (Hristiyan) inanç sisteminden geldiğini belirtiyordu. Ona göre Amerika'daki liberal demokrasi sekülerleştirilmiş olan Hristiyan değerlerinden oluşmaktaydı (Parsons,1982:55). Parsons'a göre Hıristiyan kültürü sosyal sistemde dayanışmayı sağlayan önemli bir mekanizmaydı. Sosyal sistemin yaşaması için en önemli koşul ise iletişim kanallarının açık olmasıydı. 1960'larda Amerikan yaşam tarzı ve modernliği diğer ülkelere ihraç ediliyordu. Parsons'a göre çağdaş modernliğin yeni lider toplumu Amerikan toplumuydu. Amerikan toplumunun iş ve şirketler dünyası, orta sınıfları ve değerleri tüm dünyaya örnek olarak gösteriliyordu. Parsons'ın Modernleşme Teorisi ile 1950'lerden sonra tüm gelişmekte olan ülkelere kalkınma politikası olarak küreselleşme, açık ekonomiler ve serbest rekabet önerilmekteydi. Amerika da küreselleşmeyi, açık ekonomileri ve serbest rekabeti savunanların öncüsü veya lideri konumundaydı(Parsons,1982:73).

Parsons modernliği savunduğu gibi, Amerika'nın iyi bir toplum olmak için kapasitesinin olduğunu belirtmekteydi. Amerikan toplumunda normlar üzerinde uzlaşmanın sağlanması ve bu normların içselleştirilmesi kurumsallaşmayı sağlamaktaydı. Sosyal sistemin kurumsallaşmasıyla sosyal düzenin, yani toplumun mümkün olduğunu ve Amerikan toplumunun iyi bir toplum olduğunu söylemekteydi. Ayrıca, Parsons'a göre modernleşmenin güçleri Amerikan toplumundaki tüm sosyal grupların demokratik bir şekilde entegrasyonunu sağlamaktaydı. Örneğin, iş dünyasında iş adamlarının sosyal davranışları kişisel çıkara dayansa bile profesyonel iş adamları sosyal rollerini icra ederken toplumun çıkarlarına uygun olan normatif standartlara göre hareket etmekteydiler(Parsons,1982:55).

Talcott Parsons orta sınıfları, demokratik bireyciliği ve Hristiyan inanç sistemiyle ortak noktalar içeren sosyal demokratik değerleri savunmuştur. Böylece, oluşturduğu sosyoloji ile insanların seküler bir dünyada manevi ve ruhsal özelliklerini icra edebilmelerini sağlamaya çalışmıştır. Modernleşme ilerledikçe sekülerleşme süreci insanların yaşamlarında Tanrının rolünü ve önemini azaltmıştır. Parsons'ın modernleşme teorisi ve sosyolojisi bu gelişmenin farkındadır ve insanların bir ruhu olduğu ve Tanrının gözünde tüm insanların eşit olduğu varsayımları üzerine kuruludur. Böylece, insanlar manevi ve ruhsal gelişmelerini sağlayacak hayatı özgürce seçebileceklerdir (Best,2015:173).

Parsons sosyal davranışın genel veya evrensel yapısını anlayabilmek için Durkheim, Marshall, Pareto ve Weber gibi Avrupalı entellektüellerin eserlerini incelemiştir. Böylece, Avrupa düşüncesinin bir sentezini oluşturmaya çalışarak Amerikan toplumunda sosyal değişimi ve modernleşmeyi açıklayan yaklaşımını geliştirmiştir. Bu sırada Batılı ülkelerde modernliğin ortaya çıktığı sosyal ve tarihsel bağlamları da araştırmıştır. Parsons'a göre modern toplumun ortaya çıkması üç devrimsel ve yapısal değişim sonucunda olmuştur. Birincisi, yaşam koşullarının iyileşmesine ve ekonomik ilerlemeye yol açan Sanayi Devrimidir. İkincisi, insanların özgürleşmesine ve demokrasiye yol açan Demokrasi Devrimidir. Üçüncüsü, cehaletin ortadan kaldırılmasına ve insanların kapasitelerinin genişlemesine yol açan, bilginin insani amaçlar için kulla-

nılmasına neden olan Eğitim Devrimidir. Bu bağlamda, Parsons Amerikan toplumu için yetenekleri ve kapasitesi gelişmiş bireylere dayalı kurumsallaşmış bir bireycilik vizyonu geliştirmiştir(Best,2015:152).

3. ALMAN TOPLUMUNUN MODERNLEŞMESİ: MAX WEBER

Klasik İktisat düşüncesi Amerikan ve İngiliz üniversitelerinde kök salarken, hiçbir zaman Alman üniversitelerinde kök salamamıştır. Bunun başlıca sebebi ekonomik bireyciliğin Alman kültürüyle ve değerleriyle çelişmesidir. 19. yüzyılın ortalarından itibaren tüm modern toplumlar kapitalizmin gelişmesiyle hızlı bir sosyal değişme yaşarken sosyal dengeleri de bozulmuştur. Bu hızlı sosyal değişmeden özellikle Almanlar daha çok endişelenmiştir. Rasyonelleşme sürecinin ortaya çıkardığı sorunlar Alman toplumu ve geleneksel değerleri için çok tehlikeli olduğu düşünülmüştür(Best,2015:53).

Özellikle 1920 ve 1930'larda hızlı sanayileşmenin ve rasyonelleşme sürecinin ortaya çıkardığı sosyal ve kültürel değişme Alman toplumunda Amerikan toplumuna göre daha büyük sarsıntılara yol açıyordu. Almanya'da milli burjuvalar önderlik yapabilecek ve devrim yapabilecek kadar güçlü değildi ve sanayi öncesi toplumun elitleri sosyal sistemde hala çok güçlüydüler(Best,2015:55). I. ve II. Dünya Savaşı öncesinde Amerika'da ekonomik bireycilik baskın haldeyken, Almanya'daki modernlik bürokratik, militaristik ve feodal özellikler taşımaktaydı. Dolayısıyla, Almanya'da rasyonelleşme süreci beklendiği şekilde gelişmediği için ekonomik bireycilik de tam anlamıyla gerçekleşmemekteydi(Best,2015:67).

İngiltere ve Amerika gibi ülkelerde gelişme ve modernleşme burjuvazinin yükselişiyle ve liberal demokratik değerlerin kurumsallaşmasıyla gerçekleşmiştir. Almanya'da ise milli bir burjuvazinin olmayışı devletin "tepeden-inmeci" ve zorlayıcı bir yöntem izlemesine yol açmıştır. Almanya sanayileşmeye İngiltere'den sonra başlamış bir ülkedir. Ayrıca Almanya'nın uluslaşma süreci ve ulusal bütünlüğünü sağlaması diğer Batılı ülkelere göre daha geç gerçekleşmiştir. Bu olumsuz faktörlerin yanı sıra, Alman tarihindeki, kültüründeki ve geleneğindeki farklılıklar Almanya'daki rasyonelleşme sürecini Batı'da bulunan diğer ülkelere göre daha da yavaşlatmış ve zorlaştırmıştır. Modernleşmeyle Alman kültürü arasındaki uyumsuzluk bir anomiye yol açarak Almanya'yı diğer Batılı ülkelerden farklı yapmıştır. Modernliğe, kapitalizme ve rasyonelleşme sürecine karşı çıkan Alman bireyleri geleneksel değerlerine daha bağımlı ve sadık hale gelmişlerdir. Dolayısıyla, II. Dünya Savaşından önce Almanya'da ortaya çıkan Nasyonal Sosyalizm hareketinin Batıdan gelen rasyonelleşme sürecine ve temel kurumlarına karşı bir başkaldırı olduğu görülmektedir Böylece, Almanya Batıda ortaya çıkan modernliğe karşı illiberal bir yol seçmiştir(Best,2015:70-71).

Alman Tarihçi Okulunun üyesi olan Sombart gibi Alman entelektüeller İngiltere merkezli Klasik İktisat düşüncesine karşı çıkıyorlar, anti-kapitalist ve anti-modern özellikler taşıyan Alman değerlerini savunuyorlardı. Bu yıllarda Almanya'da yaşayan Yahudiler kozmopolit kapitalizmin ve modernliğin gelişmesinden sorumlu tutuluyorlardı. Ortaya çıkan bu yeni kozmopolitan rasyonel burjuvalar Alman toplumunun ve kültürünün yozlaşmasına yol açıyorlardı. Toplumsallık ilkesi üzerine kurulu olan geleneksel Alman toplumu, rasyonel Yahudi burjuvaların etkisiyle bireyci bir topluma dönüşüyordu. Yahudiler Alman toplumundaki hızlı rasyonelleşme sürecinin baş aktörüydüler. Bu yıllarda Alman üniversitelerinde çok etkili olamayan İngiltere merkezli Klasik İktisat düşüncesi ise araç-amaç rasyonalitesine dayalı olan iktisadi davranışın evrensel olduğunu savunuyordu. Bir Yahudi olan David Ricardo Klasik İktisat okulunun önderliğini yapmaktaydı. Bu iktisatçılar grubu tarafından ortaya atılan homo-economicus (iktisadi

insan) karakteri evrensel olan araç-amaç rasyonalitesi ilkesine göre hareket etmekteydi. Böylece, kozmopolit Yahudi burjuvaların etkisiyle Alman toplumunda araç-amaç rasyonalitesinin Alman kültürü ve geleneğinden daha üstün olduğuna dair inanış artıyordu. Alman toplumunda gerçekleşen bu rasyonelleşme sürecinin baş aktörü de Yahudilerdi (Best,2015:73).

Almanya'nın modernleşme süreci diğer Batılı ülkelerden farklı olarak gerçekleşmiştir. Almanya'da İngiltere ve Amerika'da olduğu gibi sanayi devrimini yapacak devrimci ve öncü burjuvalar hiçbir zaman varolmamıştır. Almanya'nın modernleşmesinde ekonomik gelişme ile sosyal-siyasi gelişme ayrı kompartımanlarda gerçekleşmiştir. Ekonomik gelişme ile sosyal-siyasi gelişmenin senkronize olmaması kapitalist bir toplum olmasına rağmen Almanya'da liberal değerlerin kurumsallaşmasını engellemiştir. İngiltere ve Amerika'nın tarihsel gelişmesi düzgün bir şekilde ilerlerken bu ülkelerde liberal-demokratik modernliğe yol açmıştır. Almanya'da tarihsel gelişmenin daha farklı olması ise II. Dünya Savaşından önce Nasyonal Sosyalizme yol açmıştır. Almanya'nın tarihinin, kültürünün, düşünce dünyasının ve geleneklerinin farklı olması Avrupa'da iki dünya savaşına yol açmıştır. Max Weber gibi Alman entellektüeller liberalizme ve Aydınlanma rasyonalizmine karşı çıkmıştır(Best,2015:75). Weber yaptığı çalışmalar ile Almanya'nın kültürel ve ekonomik olarak üstünlüğünün diğer Batılı ülkeler karşısında korunmasını savunmuştur. Ayrıca**,** milli ekonomi alanında bir otorite olan Weber'e göre Alman devletinin ekonomi politikası milli bir özellik taşımalıdır(Mayer,1943:34).

Almanya'nın en önemli sosyal teorisyenlerinden birisi olarak kabul edilen Max Weber bir çok sosyal bilim dalında profesörlük ünvanı almış ve önemli eserler yazmıştır. Weber ilk önce hukuk profesörü, sonra önemli bir ekonomist ve sonunda en tanınmış sosyologlardan birisi olmuştur. Ayrıca, Weber milli ekonomi alanında bölüm başkanlığı yapmıştır. Weber bireyciliği savunmasına rağmen, ekonomik liberalizmden ziyade insani ve kültürel liberalizmin önemli bir temsilcisi olarak kabul edilir. Weber bir milli ekonomist olarak farklı sosyal sınıfların devletin siyasi çıkarlarına ne kadar hizmet ettiklerine göre bu sınıflarla ilgili önemli değerlendirmeler yapmıştır(Adair-Toteff,2015:9-10).

Max Weber Bismarck döneminden sonra yaşayan Almanya'nın en önemli siyasi teorisyeni olarak kabul edilir. Weber Almanya'da sermayeyi ve emeği temsil eden sosyal sınıfların kendi ayakları üzerinde durabilmelerini ve ülkeyi yönetebilecek siyasi olgunluğa sahip olabilmelerini savunmuştur. İngiltere ve Amerika gibi ülkeler Almanya'dan önce bu iki kanatlı siyasi sisteme geçmişlerdir. Ayrıca, Weber'e göre kapitalizm kaçınılmaz bir gerçektir. Bu yüzden, bu acımasız yarışta diğer Batılı ülkelerin önüne geçebilmesi için Almanya'nın biran önce rasyonel birey ve firmayı inşa ederek sağa sola taşmayan ve kontrollü piyasa düzenini oluşturması gerekmektedir(Mayer,1943:35).

Bu bağlamda Weber Almanya'yı siyasi olarak yönetebilecek kabiliyete sahip, ayakları yere sağlam basan, güvenilir ve yönetmeye hazır sosyal sınıfların hangileri olduğunu saptamaya çalışmıştır. Örneğin, ekonomik olarak güç kaybeden, güvenilirliğini kaybeden ve zayıflayan bir sosyal sınıfın siyasi gücü eline geçirmesini Almanya için çok tehlikeli bulmuştur. Weber'e göre siyasi liderlik için yeteri kadar güçlü, güvenilir ve olgun olmayan sosyal sınıfların Almanya'yı yönetmesi ise daha tehlikelidir. Weber'e göre milli Alman burjuvazisi, yani sermayedarları ülkenin siyasi liderliğini yapacak kadar ayakları yere sağlam basan, güvenilir ve olgun değildir(Mayer,1943:34). Weber'e göre Alman burjuvazisinin siyasi eğitimi gerçekleşirse ülkenin siyasi liderliğini yapabileceklerdir. Emeği temsil eden çalışan sınıflar ise burjuva sınıflara göre daha güvenilir ve olgun görünmektedir. Çalışan sınıfların ekonomik çıkarlarını temsil edecek ve

koruyacak kadar güvenilir ve olgun oldukları görünmektedir. Dolayısıyla Weber ülkede yaşayan sosyal sınıfların siyasi eğitimi için bir çok fikir ileri sürmüştür. Weber'e göre Almanya'daki milli burjuvazi sınıfları güvenilir olmayı ve kendi ayakları üzerinde durmayı başarmalıdır, çalışan sınıflar ise bu konuda burjuvaziden daha ileri bir olgunluk göstermektedir (Mayer,1943:35).

4. TÜRK TOPLUMUNUN MODERNLEŞMESİ: ZİYA GÖKALP

Türk toplumunda modernleşme Tanzimat Reformuyla başlamıştır. Ancak, Türk toplumunda sanayi ve demokrasi devrimini gerçekleştirecek milli burjuvazi sınıflar bulunmamaktaydı. Bu görev yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti Devletine miras olarak kalmıştır. Türkiye'de ayakları yere sağlam basan, güvenilir ve rasyonel milli burjuvazi sınıfların bulunmamasından dolayı yıllarca devletçi politikalar uygulanmak zorunda kalınmıştır. Ayrıca, yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti Devleti dini değil, moderrn seküler değerler üzerine kurulmuştur. Yeni kurulan Cumhuriyetin kuruluş ilkelerinin belirlenmesinde çok etkili olmuş, Batının yükselişinin Protestan Reform hareketiyle başladığını farkederek bu bağlamda İslam dininde reform çalışmaları yapmış, Atatürk'e bir çok konuda ilham kaynağı olmuş önemli bir kişi de Ziya Gökalp'dir.

Ziya Gökalp Türkiye'nin yetiştirdiği en önemli düşünce insanlarından biridir. Ziya Gökalp Cumhuriyetin kuruluş yıllarında Atatürk'e ilham kaynağı olmuştur. Ayrıca, Gökalp Cumhuriyetin kuruluş temellerini ve ilkelerini ortaya atan kişiler arasındadır. Gökalp'e göre milli aydın milli toplumun ihtiyaçlarına cevap veren kimsedir. Ona göre milli aydın toplumunun kültürel ve tarihi değerlerine sahip çıkan ve onu Batı'nın bilim aklı ve normlarıyla metodik bir şekilde birleştiren kimsedir. Dolayısıyla, milli aydın kendi kültür değerlerini Batı karşısında gelişigüzel harcayacak eğilimde yaşayan bir kimse değildir(Türkdoğan,2017:63).

Solidarizm, devletçilik, laiklik ve milliyetçilik gibi önemli kavramlar Gökalp'ın milli sosyolojisinin temellerini oluşturuyordu. Ayrıca, tıpkı Weber gibi Gökalp ekonomik liberalizme karşı çıkıyor, ekonomi politikalarının milli olması gerektiğini savunuyordu. Gökalp ve arkadaşlarına göre Türkiye'nin ayakları yere sağlam basan ve güvenilir milli burjuva sınıflarını oluşturması gerekiyordu. Gökalp'in fikirlerinde çok etkilen bir kişi de Tekinalp'di. Tekinalp Avrupalı akademisyenlerin Türklerin üstünlüğü ve ahlaki değerlerini ortaya koyan bir Türk ruhunun varlığını ihmal ettiklerini ileri sürmüştür. Tekinalp Türk ruhunun ortaya çıkışıyla ilgili görüşler ileri sürmüştür. Türk ruhunun ortaya çıkışında Namık Kemal, Ziya Gökalp ve Atatürk gibi kişilerin çok etkili olduğunu da belirtmiştir (Türkdoğan,2017:187).

Ziya Gökalp'e göre Türk aydın sınıfı ve iş adamları kozmopolittir, bu nedenle Türk toplumunda millet inşası henüz olgunlaşmamıştır. Türkiye'de yönetici ve aydın sınıflar milli değerlerden yoksundur ve yabancılaşmıştır, millileşmemiştir. Türk aydınları millileşmek için halka gidecek, halktan değerleri alacak ve bu değerleri aldığı takdirde millileşecektir. Böylece, Gökalp Türk toplumunun dramını çok güzel bir şekilde tasvir etmiştir(Türkdoğan,2017:210). Gökalp gibi düşünen Türkdoğan'a göre de Türk toplumunun en önemli temel dinamiklerinden birisi halk-aydın ikiliğidir. Türkiye'de halk-aydın ikiliği devam ettikçe, ulus-devlet ve milli kalkınma politikalarının gerçekleşmesi çok zordur. Tarihsel süreç içerisinde aydın sınıflar halkıyla bütünleştiği ve millileştiği takdirde gücü artacaktır. Türkiye'nin Batı ülkeleri gibi, özellikle İngiltere gibi, kendine dönüş yapması, milli ekonomisini kurması ve kendini kurtarması gerekir(Türkdoğan,2017:159).

Türkdoğan'a göre "Bilimsiz din kör, dinsiz bilim ise topaldır". Bu uyarı bilim-din çatışmasına şartlanmış Türk aydınları için bir ders olmalıdır. Günümüzde din temel yapı olma

özelliğini sürdürmektedir. Türkdoğan'a göre İslam'ın modern değerler sistemi ve temel konfigürasyonları ile güçlendirilerek yeniden topluma sunulması gerekir. Dine savaş açmanın hem eğitici hem de akılcı bir yaklaşım olduğu öne sürülemez. Günümüzde Ziya Gökalp'ın görüşünün aksine İslam dini artık resmen Türk kişiliğinin ve Türk kültürünün bir parçası olmaktan çıkmıştır(Türkdoğan,2017:163).

Türkdoğan'a göre dini sistem ahlakın temel kaynağıdır. Dolayısıyla, İslam'ın "kültür verici" bir değerler sistemi olarak yeniden ele alınması gerekir. Türkdoğan'a göre liberal ekonomiye İslam'ın neler sağlayabileceği araştırılmalıdır. "İslam'ın kendine özgü bir iktisat modeli olabilir mi ve bu model liberal ekonominin dünya görüşü ile ne oranda uzlaşma sağlar" gibi önemli sorulara cevaplar bulunması gerekir(Türkdoğan,2017:170; Türkdoğan, 1998:123-124).

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Ziya Gökalp'e göre Türk toplum yapısı geleneği "birey-toplum çıkarları dengesine" dayanır. Aynı zamanda bu denge İslam hukuku ilkelerine dayanmaktadır. Bu dengenin zaman zaman bozulduğu görülmüştür. Örneğin, 19. yüzyılda liberal politikaların uygulanmasıyla bu denge toplumsal çıkarlar aleyhine bozulmuştur. Gökalp'e göre Türkler özgürlüklerini sevdikleri için sosyalist olamazlar, fakat eşitliği sevdikleri için de kapitalist de olamazlar. Gökalp'e göre Türk kültürüne en uygun model milli iktisat modelidir. Gökalp'in eski Türk toplumu yapısına dayanarak geliştirdiği model, servetin bireylerde birikmesine karşıdır. Dolayısıyla, ona göre servet iktisadi olmaktan ziyade sosyaldir. Ancak, Türk kültürüne göre de özel mülkiyet kutsaldır. Gökalp'in birey-toplum çıkarları" dengesine dayalı modeli kapitalizme ve sosyalizme karşıdır. Yani, Gökalp ileri sürdüğü model ile Türkiye'ye 3. Yol önermiştir. Gökalp'e göre 3. Yol kapitalizmin olmadığı bir piyasa ekonomisini ifade etmektedir**(** (Türkdoğan,2015: 287-289**).**

Günümüzde çoğu Müslüman ülkesi 3. Yol ülkesidir. Bu kalkınma anlayışına göre maddi ve manevi kalkınma arasında bir denge kurulması ve aşırılıklardan kaçınılması gerekir. Bu yaklaşımda aşırı maddiyatçılığa karşı olunduğu gibi aşırı maneviyatçılığı da müsaade edilmez, madde ve mana arasında dengenin kurulması önemlidir. Bu kalkınma anlayışı ile ideal İslam toplumuna ulaşılacağı düşünülür.

Bununla birlikte, İslam toplumlarının kendine özgü geleneksel bir iktisat düşüncesi vardır. İslam iktisat düşüncesinin tarihsel sorunlarından birisi de, piyasa yanlı bir mantık benimsememesi, merkeziyetçi devlet geleneği modelini benimsemesidir. Söz konusu İslam iktisadı geleneği, piyasa dinamiklerine gereken önemi vermemekte ve girişimci ruhunun gelişmemesine neden olmaktadır. Bu bağlamda, İslam ekonomilerinde daha hızlı büyüme elde edilebilmesi için değişen ve gelişen dünya ekonomisi anlayışı ölçüsünde, piyasa dinamiklerine uygun ekonomi politikaları geliştirmeli, serbest rekabete, özel girişimciliğe ve piyasa dinamiklerine önem verecek kurumsal güncellemeler yapılmalıdır. Bununla birlikte, İslam toplumları yoksulluğun azaltılması için gelir dağılımında adaleti sağlayıcı maliye politikalarına da yönelmelidir. Özetle, piyasa sistemine karşı duran bir yerde değil, onu tamamlayan ve rekabetçi yönde regülasyon politikaları izleyen bir devlet modeli esas alınmalıdır. Dolayısıyla, piyasa yanlı bir mantık ile güçlü devlet anlayışının birleştiği bir model, yani 3. Yol İslam toplumlarının Batılı ülkeler karşısında daha iyi rekabet edebilmesini sağlayacaktır(Gölçek ve Gülşen, 2017:588).

Müslüman ülkelerin ekonomileri sosyal olarak gömülü ekonomilerdir. Dolayısıyla, Türkiye ekonomisi de tarihsel ve sosyal olarak gömülü ekonomidir. Sosyal olarak gömülü ekonomilerde iktisadi davranışın yalnızca araç-amaç rasyonalitesi ile açıklanması çok zordur. Bu

duruma en iyi örnek ise Almanya ve Japonya'dır. Japonya'da iktisadi davranışı oldukça toplumsal olan kültürel ve geleneksel kodlar yönlendirmektedir. Bu şekilde, yani bireyci olmayan toplum yapısıyla ve ideolojisiyle Japonya kalkınma mucizesini gerçekleştirmiştir (Beugelsdijk ve Maseland, 2011:72). Bunun yanısıra, Dünya ve Avrupa Değerler Araştırmasına göre Protestan dini değerleri sosyal sermaye bakımından en yüksek puanı almıştır. Protestan ülkelerde güven ortamının yüksek olduğu, yüksek güvenin ise daha yüksek büyüme oranlarına ve kalkınmaya yol açtığı görülmektedir(Beugelsdijk ve Maseland, 2011:199).

Türkiye Müslüman bir ülke olarak son yıllarda Avrupa'da ve Dünyada en hızlı büyüyen ve gelişen ülkeler arasına girmektedir. Dolayısıyla, Türkiye'nin ekonomideki başarısının arkasında önemli bir faktör olarak İslam inanç sisteminin, Türk kültürünün ve geleneğinin olduğu görülmektedir. Türkiye'nin ekonomik başarısının arkasında iktisadi değişkenlerin dışında bu faktörlerin olduğu fark edilmektedir. Türk toplumun sahip olduğu tarihsel, kültürel ve geleneksel kodlar ekonomide daha yüksek büyümeye ve kalkınmaya yol açmaktadır. Türkiye aynı zamanda çevresindeki yardıma muhtaç ve yoksul ülkelere önemli miktarda yardım yapmaktadır. Son yıllarda Türk toplumu modern dünyada kendi kimliğini bulmak ve geliştirmek için büyük bir mücadele vermektedir. Türk toplumunun önümüzdeki yıllar içerisinde kendi kimliğini daha iyi bulması, modern dünyada rekabet edebilecek ve başarılı olacak milli karakterde nesiller yetiştirebilmesi beklenmektedir. Önümüzdeki birkaç yıl içerisinde Türkiye'nin yüksek gelirli ülkeler arasına da katılacağı tahmin edilmektedir.

KAYNAKLAR

Adair-Toteff, Christopher (2015), Fundamental Concepts In Max Weber's Sociology of Religion, Palgrave-Macmillan

Best, Shaun (2015), Talcott Parsons: Despair and Modernity, Ashgate Publishing Company

Beugelsdijk, Sjoerd ve Maseland, Robbert (2011), Culture In Economics, Cambridge University Press

Hass, Jeff (2007), Economic Sociology:An Introduction, Routledge.

Gölçek, Ali Gökhan ; Gülşen, Mustafa Alpin (2017), "İbn Haldun ve Serbest Piyasa Fikri: İbn Teymiyye ve Gazali'den Kanıtlar", The Journal of Academic Social Science (ASOS Journal), Sayı:57, s. 576-590.

Mayer, J. P. (1943), Max Weber and German Politics, Faber and Faber Limited

Parsons, Talcott (1982), Talcott Parsons: On Institutions and Social Evolution, [Editör: Leon H. Mayhew], The University Of Chicago Press

Türkdoğan, Orhan (2017), Türk Toplumunun Kurumsal Yapısı, Çizgi Kitabevi

Türkdoğan, Orhan (2015), Türk Sanayi Toplumu, Çizgi Kitabevi.

Türkdoğan, Orhan (1998), Ziya Gökalp Sosyolojisinin Temel İlkeleri, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları No. 144.